

A NYELVTANÍTÁS EGY ÚJABB ESZKÖZE.

(Különböző nemzetbeli tanulóknak idegen nyelven való levelezése.)

I.

Egyik legtekintélyesebb angol szemlének, a londoni «*Review of Reviews*» ez évi januári füzetében (77.—78. l.) «*How to learn a language by letter-writing*» című cikkely jelent meg, melyben egy francia tanárnak, *Micille P.*-nak, azt az eszméjét tárgyalják, hogy mi módon lehetne valamely idegen nyelv tanulóiban azon nyelv iránti mély és tartós érdeklődést felkelteni.

Az angol folyóirat ez eszmét «*a french teacher's brilliant idea*»-nak nevezi és beható ismertetés után felhívja az angol iskolák vezetőit, hogy a különböző országbeli tanulók egymás közti levelezésével tegyenek kísérletet, azaz irassanak tanítványaikkal francia leveleket, melyekre a címzettek, francia tanulók, angolul válaszolnának.

Az említett folyóiratnak legújabb, február 15-iki száma a 181. lapon ismét foglalkozik tárgyunkkal; constatálja, hogy a népszerű eszmény gyorsan hódít Angliában és közli az angol közoktatási tanács és a híres Rugby-school francia nevelőjének melegen pártoló nyilatkozatait.

A modern nyelvtanítás eredménytelensége tehát nemcsak nálunk, hanem Angliában és Franciaországban is sok panaszra ad alkalmat és ennek tudandó be, hogy újabb és újabb módszerek, tanítási eszközök és nyelvtanok keletkeznek, de végeredményben az érettségit tett vagy egyáltalában az iskolavégzett növendékek túlnyomó többsége se itt, se ott a megtanult idegen nyelven írni és társalogni nem tud, mert e cél elérése az eddigi eszközökkel jóformán lehetetlen volt. Ezzel kapcsolatban csak röviden kívánok utalni arra, hogy újabban a modern nyelvek tanításának leghelyesebb és legfontosabb célja: beszéd, írás, olvasás és megértés — is vita tárgyát képezi. E helyen is szóba került és akkoriban a francziára nézve az olvasmányok megértése jutott első helyre. Az idegen nyelven való fogalmazást illetőleg, gondolom, mindannyian egyetértünk abban, hogy ez egyike a legnehezebb dolgoknak és alaposan az iskolában nem sajátítható el.

Az említett francia professornak legújabb eszméje azt czélozza, hogy a növendékek a megtanulandó idegen nyelven, ha nem is *beszélni*, de folyékonyan *írni*, könnyű szerrel és kellemes módon megtanuljanak. E végből francia növendékével angol levelet írat, melyet az angol tanítók vagy tanítónők közvetítésével az angol növendék kezébe juttat. Az

angol fiú vagy leány francziául válaszol és esetről-esetre, az angol leveleket kijavítva, a francia növendéknek visszaküldi.

Az első levelek ismerkedésből állanak, melyeket később mindinkább érdekesebb közlemények követhetnek.

A tanár az egy-egy levelező pár között megindult levélváltásba csak ellenőrző szempontból vagy csak akkor foly be, ha a tanítvány az ő segítségét egyenesen kikéri. Egyébként növendékeinek teljében szabad kezét enged és ebben áll az eszme *paedagogiai hatása*.

Egyébiránt kellő tájékozás végett egész terjedelmében és hű fordításban közlöm *Micille* eredeti tervezetét, a mely «*Essai d'organisation d'une correspondance scolaire internationale*» czímen a «*Revue Universitaire*» 6. évfolyamának 1. számában jelent meg.

Mult évi június hóban bátor voltam a «*Revue Universitaire*» olvasóit egy új módszerre figyelmeztetni, melylyel Franciaországban terjeszteni lehetne az idegen nyelvek tanulása iránti kedvet. Akkoriban csak úgy nagyjában jeleztem, mennyire érdekes volna, ha francia növendékek és idegen növendékek között rendes levelezést lehetne létesíteni. Ma azonban, a midőn több kitűnő férfú közreműködése által ez az eszme, mint Franciaországban, úgy Angliában is, már a megvalósulás pontjához ért, azt hiszem, hogy már egyik-másik részletébe is bocsátkozhatom.

Már néhány esztendővel ezelőtt, miután elég gyakran meggyőződtem arról, hogy a modernnyelvi írásbeli gyakorlat (*thème*) a növendékek legtöbbszörének — még a leglelkiesmeretesebbjének is — mennyire egyhangú és kemény feladattá válik, gondolkozni kezdtem, hogy nem lehetne-e ezen, elvégre elkerülhetetlen, gyakorlat mellett helyet adni egy másiknak is, mely szabadon választott, maga-magától előálló, csupa élet és érdekesség volna? És eszembe ötlött, hogy *levelezést* fogok létesíteni tanítványaim és hasonlókorú idegen ifjak között.

Ezt a levelezést a következő módon szerveztem. Angliában kötött jó ismeréseim révén csakhamar találtam levelezőkre, a kiknek a választ a felső osztályokba, a Rhetorikába és a Secundába járó legjobb tanítványaimmal adattam meg.

Mint hogy szükségesnek látszott, hogy a levelezés mind az idegének, mind a francziáknak hasonló előnyöket biztosítson és minthogy ezen mindenestre szabad és önként vállalt gyakorlatnak ezt a jellegét meg kellett őrizni anélkül, hogy az osztály egyéb gyakorlataira befolyással volna, elhatároztam, hogy havonként csak két levél váltassék. Növendékeim az első levelet francia nyelven írták, a másodikat angolul, a válaszadók a fordított rendet követték. Egyszer aztán azt az eszmét keltettem föl bennük, hogy javítsák ki kölcsönösen egymás hibáit s ez az eszme mindkét részről igaz örömmel fogadtatott. Milyen élvezet, fölváltva tanítónak és tanítványnak lenni! Es e javítások olyan barátságosak, olyan humorosak és vidáman meglepőek voltak!

Mint hogy legfőbb törekvésem az volt, hogy minden kényszer látogatását elkerüljem, csak okos felügyeletre szorítkoztam, minden kezdeményezést a tanulókra bízva; ez az elhatározás a legüdvösebb eredményre vezetett.

Említsük most fel a módot, hogy fiatal levelezőink hogyan végzik ebbeli dolgukat.

Minden esztendőben annak a kijelentésén kezdem, hogy a levelek szerkesztésébe egyáltalában nem szándékozom befolyjni. Egy-egy tanácssal vagy útbagazítással szívesen szolgálok, ha kéri, de csak a leg-szükségesebbekre szorítokom. A növendék büszke a szabadságra, melyet neki hagynak, az önszeretete fel van keltve és a mennyire csak bír, jól dolgozik.

Az első levél mindkét részről kölcsönös bemutatkozás: olvastam nagyon csinosakat a maguk naivitásában. Családjaikról, barátjaikról, iskolatársaikról leveleznek. Leírják iskoláikat, berendezéseiket stb. Később a játékokról foly a szó, a sportokról, a szüneti foglalatosságokról stb. Azután komolyabb tárgyak következnek: az olvasmányokról, a tanulmányokról csevegnek (ez az igazi szó) és tanulásuk végczéljáról; — kölcsönösen bizalmaszkodnak jövődöbéli hivatásuk dolgában, stb.

A levelező-társalgás tárgyai, ezek szerint, elég változatosak és sohasem mondták nekem: «kifogytam a tárgyból»; egyedül ilyen esetben kívánatos a tanító közbenjárása, a mennyiben valamely tárgyat vagy eszmét szolgáltat a növendéknek.

Időnkint egy-egy nyugedőrást szentelünk arra, hogy a leveleket közősen elolvassuk. Mily kellemes pillanatokot töltünk ilyenkor együtt, növendékek és tanító!

Ilyenkor az osztály vidám és eleven, a mint a pædagogusok, Montaigne óta, kívánják. És mennyi bizalmas és gyakorlati dolgot hall az ember ezekben a nagyon is rövid összejövetelekben!

Midőn osztályaimban az ilyenmő levelezést meghonosítottam, eleve tisztán tanítói álláspontra helyezkedtem, azaz csak azon haszonra gondoltam, mely belőle növendékeimre háramolnék. De csakhamar megfigyelhettem azt is, hogy fiatal barátaim öntudatlanul a francia nyelv és befolyás legbuzgóbb terjesztőivé váltak az idegen világban. A kérdés ezen oldalát m. é. júniusban tárgyaltam és e helyen nem terjeszkedem ki ez irányban. Csak azt teszem hozzá, hogy ezen levelező-rendszer *kiválóan hazafias oldala* annál inkább meglepett, minél tisztábban láttam és megbecsülhettem az eziránti eredményeket. És azon meggyőződésre jutottam, hogy szolgálatot teszek hazámnak, valamint az élő nyelvek tanításának, ha megkísérlem, hogy pályatársaim segítségével Franciaország valamennyi középfokú iskolájában behozzam a nemzetközi iskolai levelezés rendszerét.

A modern nyelvek tanáraihoz tehát a következő nyomatékos felhívással fordulok, elmondván nekik, mi történt eddig ez ügyben s melyek még a további teendők.

A mi már történt, azt a következőkben foglalom össze: A *nemzetközi iskolai levelezés* szervezetének terve hivatott tanügyi tekintélyek bírálatának vetetett alá, a kiknek jóváhagyása és buzdítása kikérte. A jóváhagyás megadatott és a buzdítások sem maradtak el.

A következők volnának immár a teendők és módozatok: egyik nagy nehézség abban áll, hogy találkoznak-e elegendő számban idegen válaszírók? Mindnyájunknak személyes viszonyai nem voltak elegendők e nehézségek legyőzésére s így arról gondolkoztam, hogy az idegen országban is hasonló és párhuzamos mozgalom indítását kell czéloznunk, mint Franciaországban.

Ezen czélzattal a «*Review of Reviews*» kitűnő igazgatójához, Stead úrhoz, fordultam, a kiről tudtam, hogy érdeklődik a modern nyelvek ta-

nítása iránt és mindig készen van, hogy helyes eszméért harcra keljen. Az ő Szemléje a legelterjedtebbek egyike és kiadójának fenkölt egyénisége a legnagyobb befolyást biztosítja neki az angol közvélemény minden rétegében.

Reményem nem volt hiú; Stead úr elvállalta, hogy hazájában a nemzetközi levelezés szervezője lesz. Szemléjének rendkívüli nyilvánosságát rendelkezésünkre akarja bocsátani és az angol közönséghez a jelzett értelemben felhívást fog intézni. Sőt mi több, Stead úr lesz szíves a levelezések iránti kívánalmak központosítását magára vállalni, egyetértőleg a «*Revue Universitaire*»-rel, a mely ugyanezt fogja végezni Franciaországban.

Teljes bizalommal fordulok tehát Önökhöz, tisztelt pályatársaim: bizonyítsuk be, hogy tanításunk nem oly gyakorlatiatlan, mint a milyenek némelyek mondják.

Nem akartam — mert ezt mindegyikünk maga is tudja — a kérdés hazafias oldalára rámutatni. Mi különösen, a kik az idegen földön tapasztaltuk, hogy mennyire félreismerik a francziát, nyilván, mert a nyelve mindinkább ismeretlenebbé válik,* kényszerítsük a fiatal idegencet, hogy tanulják meg szóban és írásban a mi «*doux parler*» nyelvünket és ennek kettős hasznát látjuk majd: egyik az, hogy mint jó francziák cselekedtünk, másik az, hogy növendékeink jobban és hamarabb fogják megtanulni azt, a minek a tanítása annyira szívünkön van.

Mielle P., a Collège de Draguignan tanára.

II.

Lelki szémeimmel mintegy látni vélem azon mosolyt, mely e «legújabb külföldi syndli» hallatára olvasóim egynémelyikében támad, s nyomban kijelentem, hogy a magam részéről sem tulajdonítok a dolognak túlságos fontosságot, de mégis annyi érdemet, hogy róla tudomást vegyünk s — ha lehet — javunkra is fordítsuk.

Mindenekelőtt megjegyzem, hogy ilyen kísérletek mások részéről már korábban is történtek, így pl. egy bécsi középiskola angol nyelvtanára már régebben belekezdett a dologba, de kellő eredményt nem látván, a levelezéseket megint abban hagyatta. (Glöser M. levélbeli közlése.)

Az eszme tehát nem egészen új, kísérletek elvéve eddig is történtek, de oly általános, rendszeres alakban, mint a hogy a fentnevezett francia tanár a levelezések közvetítését, egyrészt a «*Revue Universitaire*» másrészt a «*Review of Reviews*» segítségével most tervezi, eddig még nem tétettek.

Felnőttek részére is vannak hasonló szövetkezetek, melyeknek *tanárok* nagy hasznát vehetnék. Ilyenek a többi közt az *I. C. A.* — Internation-

* E nézet inkább meglepő és egyéni, mintsem alapos. Megengedem, hogy újabban a francziának erős versenytársa az angol, de azért amannak világnyelv-volta mintegy örök időkre biztosítottnak látszik.

tionale Correspondenz-Association, melynek megalapítója *Majerszky Béla* (Bollesó, Vág-völgye); a párisi *Société d'Études Internationales* által 1896-ban alapított *Bureau de Correspondance Internationale (I. C.)*, a «Weltverein» Münchenben, stb.

A mi viszonyainkra alkalmazva az eszmét mindenekelőtt a *Budapest és Bécs* közötti viszonylat ötlík szemünkbe. E viszonylatban a tanulók levelezése egymásnak a megszeretését, kölcsönös balítéletek elosztását eredményezhetné, a szomszéd idegen országba szakadt magyar családok gyermekei édes anyanyelvüket kedves módon ápolhatnák; mindez a nemzetközi érintkezés hasznát szemlélhetően bizonyítaná.

De nemcsak *Budapest és Bécs* — azaz Magyarország és Ausztria — közötti levelezés volna kívánatos, de igen fontosnak látszik a magyar ifjúságnak az országban élő nemzetiségi ifjúsághoz való közelítése, a mi nemcsak a magyar nyelv terjesztését, hanem a kölcsönös bizalmatlanság megszüntetését is maga után vonná.

Sajnos, a magyar ifjak még nem igen tanulják a nemzetiségi nyelveket, az ország általános művelődésének megbecsülhetetlen nagy kárára.

S ezzel rátértem közleményem legfontosabb részére, a nevelés-oktatásnak és a politikának egy oly érintkező pontjára, mely egyúttal sarkpontja a magyar cultúrpolitika egy eddigelé meg nem oldott részének. Rendkívül jelentős dologról lévén szó, a mai állapotok leghitelesebb és legilletékesebb kritikájával kezdem s egész terjedelmében idézem az utolsó (XXV.) Miniszteri Jelentésnek erre vonatkozó részét (l. 365—366. lap):

«A hazánkban beszélt nyelvek közül a *románt*, mint rendkívüli tárgyat tanították 13 helyen és tanulták 607-en, a *tótot* 3 helyen tanították és 64-en tanulták, szerb-horvátul 5 helyen 174-en tanultak, ruthénul 4 helyen 228-an és örményül 2 helyen 38-an tanultak. Ezek a számadatok a multtal egybevetve, némi *haladást* tanúsítanak. Már hosszú évek óta rámutat a miniszteri jelentés arra, hogy mennyire kívánatos a hazai nyelvek tanítása. A mult évi jelentés e tekintetben így nyilatkozik: «Sajnálatos dolognak tartom, hogy a hazában beszélt nyelveket középiskolai tanulóink közül oly kevesen tanulják, és azok is, a kik tanulják, jórészt anyanyelvükül beszélnek. Egységes nemzeti kulturánknak nagy hasznára volna, ha a középiskolai tanulók, a kikből jövőre hivatalnokok, a nemzet szellemi munkásai s általában annak intelligentiája válik, a hazánkban beszélt nyelvek egyikét-másikát elsajátíthatnák, hogy e nyelven beszélő honpolgárainkkal a közéletben közvetlenül érintkezhesenek.»

«Egy 1885-től 1895-ig terjedő összeállításból kitűnik, hogy haladás leginkább a románul tanulóknál észlelhető. A rendelkezésem alatt álló intézetek közül mindazokban, a hol kívánatos volt, a román nyelvnek mint rendkívüli tárgynak tanítását engedélyeztem. De még mindig nem tarthatom kielégítőnek a hazában beszélt nyelvek tanítását, és pedig leginkább azért nem, mert a magyar anyanyelvűek csak elvétele vesznek részt e rendkívüli tanfolyamban. Nincs szándékomban ebben az

irányban direct intézkedést tenni, bár célszerűségéről meg vagyok győződve; mert reményelem, hogy idővel magától is fejlődik ez az ügy és hozzájárul a különböző anyanyelvű honpolgárok egymáshoz való közeledéséhez».

E hivatalos adatok saját reflexióimmal bővítve, önkéntelenül rávezettek egy oly egészséges és üdvös eszmére, mely újabb megnyugtató bizonyítékát adja annak, hogy egy idegen földről származó még oly igénytelen eszme, itthon hazafias szempontból is értékesíthető.

Előttem fekszik Jókainak egy kézirata, néhány remek sor azon «Felhívás» részére, melylyel a VII. budapesti nemzetközi békekongresszus megbízásából fordulunk az ifjúság nevelőihez s főleg a történelem tanáraihoz.

«A nemzetiségi gyűléslet Európa átka.»

«Ez átok súlya alól felszabadítani az új nemzedéket, a közmivelt-ség vezérkarára, a tanítói karra van bízva a gondviseléstől.»

Igen, a nemzetiségi kérdés nem csupán Európa átka, de sok jónak és szépnek megrontója saját édes hazánkban is. Nos hát, nem szükséges, hogy mi a tanulók levelezését Németországgal kezdeményezzük — németül megtanulhatnak elég jól itthon is. De ha már németül akarunk levelezni, itt vannak az erdélyi szász és a felvidéki, szepességi deákok. Mi irunk nekik német, ők küldenek nekünk magyar leveleket; ezeket kölcsönösen s egymást buzdítólag kijavítjuk; eközben a balvélemények mindinkább eltűnnek, a kölcsönös megértés, méltánylás és megbecsülés fokozódik, s idővel tán meg is szeretik egymást. Egészen hasonló módon volna a tanulók levelezése román és horvát testvéreinkkel * meghonosítható. Nálunk, hol a «gyermekcsere» régóta virágzó és bevált intézmény, amannak megvalósítása sem okozhat túlságos nehézségeket. Oly igazán

* Sok egyéb üdvös dolgon kívül szóba jött ez is a budapesti VII. Nemzetközi Békekongresszuson. Tanulságul ide iktatom az erre vonatkozó részt (l. A Magyar Békéegyesület I. évkönyvének 36. lapját). — A «gyermekcsere» szó azokat a hölgyeket és urakat, a kik a magyar viszonyokat nem ismerik, talán ámulásba ejti, ámde a kik Magyarországon élnek, tudják, hogy az itt lakó különböző nemzetiségek gyermekeiket nevelés szempontjából és a különféle országos nyelvek megtanulása céljából kölcsönösen több évre kicserélik, azaz a bánási szerb, a szepességi német és az alföldi magyar egymással szerződnek. Az egyik család gyermekét szerb, magyar vagy német családba adja, a gyermekek azután haza térnek és az illető nyelvet megtanulták, hazatérnek a másik néptörzs embereinek ismeretével, sok jót is vettek át tőlük és azért bizony egy cseppet sem «chauvinisták» (Eljenzés). Az emberiség csak nyerhet azon, ha a népek egymással megismerkednek. Hazatér az ember és látja, hogy a másik sem barbár és hogy a kedves otthon templomtornya körül szintén nem csupán angyalok laknak.

szép és nemes dolog az, ha ellenséges szülők gyermekei megszeretik egymást s még az öregeket is kibékítik!

Ebből azután mintegy önkéntelenül még egy másik üdvös eredmény is származhatik: szász és román tanártársainkkal is méltó viszonyt köthetünk.

A tanulók *nemzetközi* levelezéseinek kérdése nálunk tehát, *nemzetiségi* levelezéssé honosodik, s ez legjobb út arra, hogy — a magyar nyelv suprematiája mellett mindkét részről — a hazánkban beszélt többi nyelvek is az eddiginél jóval nagyobb virágzásnak induljanak, a minnek az ország nemcsak közgazdaságilag, de politikailag is nagy hasznát veendi.

Nemsokára rá, miután a jelzett eszméről a külföldi lapokban olvastam, Párisban élő hazánkfia, *Kont Ignác* dr. hozzám fordult avval a javaslattal, hogy próbáljuk meg a tanulók levelezését, kölcsönösen legjobbn-tanítványainkat választva ki: a párisi tanulók persze nem magyarul, hanem émetül fognak a budapestieknek írni, ezek pedig a párisiaknak francziául.

A levelezés már folyik és idővel — ha a dolog beválnék — az eredményről is be fogok számolni. Ennek megbízhatóságát mindenesetre emelné az, ha a dolgot több oldalról kedvezményeznék. Mondanom sem kell, hogy a tanulók nagyon érdeklődnek a levelezés iránt és mohón kapnak az újításon.

Hátra volna még a kérdésnek nem egy didaktikai és pædagogiai oldala: a javítás módja (tanár vagy tanuló, avagy mindketten), a túlterhelés (csupán a jobb tanulók levelezzenek s ezek se gyakran), a levelezés szervezése (a tanár és az iskola támogatása mellett, inkább a családra bíznom; a külföldi mintára egy tanügyi folyóirattal való centralizálásnak nem vagyok híve), a két-nembeli növendékek levelezése (fiúk és leányok csak maguk közt levelezzenek) stb. Mindezen részletekkel e helyen bővebben már csak azért sem foglalkozom, mert ezekben egyedül a tapasztalat és a helyi viszonyok döntenek.

Hogy kartársaimat sikerült-e arról meggyőznöm, hogy a tanulók idegennyelvű levelezése nem egészen meddő és léha dolog, azt nem tudom, nekem azonban úgy tetszik, hogy okkal-móddal kettős hasznát is vehetnők: nagyobb elterjedést biztosíthatnánk az állam nyelvének a nemzetiségek közt és viszont, továbbá előmozdíthatnók az európai nyelvek tanulásának eredményét.

Hogy mindehhez nem csekély jóakarát szükséges, az nagyon természetes.

KEMÉNY FERENCZ.